

ISSN 1331 1940 / ČASOPIS O ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE RANE
I PREDŠKOLSKJE DOBI NAMIJENJEN STRUČNJACIMA I RODITELJIMA
BROJ 112/113 2025.

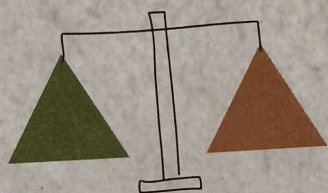
djete vrtić obitelj

tema broja

Obrazovanje za održivost

KORAK
PO
KORAK

Promicanje društvene i okolišne pravde aktivnim sudjelovanjem

Aleksandra Schindler Ljutak,
voditeljica ureda i edukacija
Zelena akcija u Zagrebu

Holistički pristup obrazovanju: Škola održivosti

Zelena akcija provodi mnoge projekte i edukacije koristeći metodologiju utemeljenu na transformativnom obrazovanju – poznatu kao glava-srce-ruke pristup ili Škola održivosti. Ova metodologija služi jačanju kritičkog razmišljanja o kapitalizmu, neoliberalizmu i traženju prijedloga za promjene, posebice kada neoliberalizam postane alat za uništenje prirode i života ljudi. Potičemo izgradnju suradnje, inspiracije, prijateljstva, solidarnosti i povezivanje zajednica. Ono što je najbitnije što proizlazi iz tih susreta su inspiracija i solidarnost koje nastala prijateljstva dovode na sasvim novu razinu.

Našom edukacijom želimo pomoći ljudima da:

- **Potiču kritičko razmišljanje** o postojećem sustavu i promišljanje o alternativnim rješenjima potrebnim za promjenu sustava (glava).
- **Razviju kritičko razumijevanje** povezanosti stvari u svijetu i ulogu svakog od nas u globaliziranom društvu, s naglaskom na osnaživanje pojedinaca da preuzmu odgovornost za svoje djelovanje i pozivanje na aktivno sudjelovanje (srce).

Zelena akcija/Friends of the Earth Croatia udruga je građana i građanki za zaštitu okoliša koja djeluje od 1990. godine. Vodimo se načelima systemske promjene za društvenu i okolišnu pravdu, promičući zagovaranje i građansko sudjelovanje u donošenju odluka o okolišu, unaprjeđenju kvalitete života u Hrvatskoj i zaštiti javnih dobara. Svoje ciljeve ostvarujemo putem kampanja javnog zagovaranja, nenasilnih akcija te obrazovanja, uz pomoć profesionalnog tima, volontera i volonterki te suradnjom s drugim organizacijama te sudjelovanjem javnosti.

- **Grade praktično znanje i vještine** u različitim radionicama i kolektivima (poput bicpopa, šivpopa, 'popravimo zajedno', radionicama izgradnje kompostera, solarnih kolektora itd.) (ruke).

Projekt ENRICH: Osnaživanje djece u borbi protiv klimatske krize

Jedan od projekata koji vodimo je **Environment, Rights, Children (ENRICH)**, čiji je cilj podizanje svijesti javnosti o tome kako se klimatska kriza i dječja prava isprepliću te kako unaprijediti pravo djece na svoj glas u pitanjima okoliša/klimatskih promjena. Obrana dječjih prava

pred prijetjećom klimatskom krizom zahtijeva sveobuhvatan pristup, uključujući zaštitu njihovih prava na život, preživljavanje i zdrav razvoj, kao i sudjelovanje u donošenju politika i odluka. Unatoč opsežnom zakonsko-političkom okviru koji regulira prava djece i njihovo sudjelovanje, još uvijek postoji značajan jaz između teorijskih načela i praktične realizacije smislenog sudjelovanja djece u osmišljavanju i provedbi okolišnih odluka koje uvelike utječu na njih.

Metode za postizanje cilja projekta uključuju:

- Istraživanja i ankete dionika za procjenu trenutačne razine svijesti ključnih dionika o pravima

djeteta u kreiranju ekološke i klimatske politike.

- Niz nacionalnih treninga, usmjerenih na edukaciju ključnih okolišnih dionika o pravima djeteta na sudjelovanje i metodama za njihovu provedbu.
- Dva međunarodna događaja za razmjenu iskustava, rezultata istraživanja i predstavljanje konkretnih preporuka kreatorima politika EU-a u vezi sa smjernicama EU-a i praktičnom provedbom politika sudjelovanja djece u klimatskim akcijama.

Glavne ciljne skupine ovog projekta su nevladine organizacije i aktivisti/aktivistice za zaštitu okoliša i dječja prava, okolišni edukatori i nevladine organizacije, tijela vlasti svih razina i kreatori politika koji se bave djecom i pitanjima okoliša. Rezultati projekta obuhvaćaju međunarodno istraživanje provedeno u sedam zemalja EU-a, organiziranje 21 nacionalnog i dva međunarodna događaja te izradu jedinstvenog seta zagovaračkih materijala. Projekt podupire Strategiju EU o pravima djeteta i pruža praktičnu podršku državama strankama u provedbi konkretnih mjera, a financiran je putem CERV programa za promicanje i zaštitu vrijednosti i temeljnih prava EU – građani, jednakost, prava i vrijednosti. Projekt ENRICH traje od 1. svibnja 2024. do 30. travnja 2026. Dosad smo u sklopu projekta održali dvije radionice za nastavnike i predstavnike udruga o pravima djece vezanim za pristup informacijama o okolišu.

Percepcija sudionika: Važnost dječjeg glasa u okolišnim pitanjima

Jedna od prvih aktivnosti projekta ENRICH bila je izrada upitnika na razini cijelog konzorcija, prevedenog i distribuiranog u svim zemljama ne bi li se istražila razina znanja građana o pravima djece u pitanjima okoliša. U Hrvatskoj je upitnik ispunilo 46 osoba, od čega 15 predstavnika

Djeca i mladi često imaju inovativne ideje i ključni su akteri u zamišljanju klimatskih rješenja

organizacija i institucija, a ostali kao pojedinci (većinom odgajateljice i edukatorice).

Gotovo svi sudionici prepoznali su zaštitu okoliša i klime u kontekstu zaštite prava djece kao vrlo bitnu temu, dok pravo na obrazovanje predstavlja najbitniju odrednicu prava djeteta.

Upitnik je uključivao pitanja o poznavanju ključnih dokumenata:

- **UN Konvencija o pravima djeteta:** 65 posto ispitanika upoznato je sa sadržajem.

- **EU Povelja o temeljnim pravima:** 72 posto ispitanika upoznato je sa sadržajem.
- **UNECE Aarhuška konvencija** o pravu na pristup informacijama, sudjelovanju u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša: Samo 48 posto je upoznato.
- **Nacionalna pravna pravila** o pravima djeteta i pravima o pristupu informacijama, sudjelovanju u donošenju odluka i pristupu pravosuđu: Samo 37 posto je upoznato.

Na pitanje 'zašto je sudjelovanje djece u okolišnim i klimatskim pitanjima korisno', sudionici su dali raznovrsne odgovore. Većina (28 osoba) smatra da je sudjelovanje djece korisno, dok je 8 osoba bilo kritično.

Ključni argumenti za sudjelovanje djece uključuju:

- Radi se o njihovoj budućnosti; rano zanimanje vodi aktivnijoj ulozi u odrasloj dobi.
- Starija djeca trebaju pristup relevantnim informacijama jer ih se izravno tiče.
- Korisno je ako su djeca informirana i ako im sudjelovanje omogućuje razumijevanje i nošenje s emocijama.
- Djeca i mladi često imaju inovativne ideje i ključni su akteri u zmišljanju klimatskih rješenja.
- Oni će snositi posljedice klimatskih promjena duže nego starije generacije.
- Adekvatnim odgojem i obrazovanjem postat će odrasli koji promišljaju o ovim pitanjima.
- Stjecanjem informacija od rane dobi mogu donositi informirane odluke i zalagati se za svoja prava.
- Aktivno uključivanje djece je jedini pravi način odgajanja za budućnost, stvarajući odgovorne građane.

Međutim, izražena su i mišljenja da:

- Djeca ne bi trebala nositi teret teških tema i odluka, ali igrom i zabavom mogu učiti.
- Stavovi djece su pristrani i oblikovani informacijama od odraslih ili medija, te im često nedostaje kritičko mišljenje.

Kao najistaknutije prepreke za uključivanje djece u okolišne i/ili klimatske inicijative navedeno je:

- Neprepoznavanje dječjeg glasa u donošenju odluka.
- Ograničene mogućnosti sudjelovanja djece.
- Nedovoljna podrška roditelja ili staratelja.
- Nejasan etički okvir koji regulira sudjelovanje djece. A smatraju da

'Aktivno uključivanje djece jedini je pravi način odgajanja za budućnost...'

bi povećanju sudjelovanja djece u zaštiti okoliša i/ili klime pomoglo:

- Obrazovni programi o okolišu i klime u školama.
- Mogućnosti za praktično uključivanje u lokalne projekte.
- Podrška i ohrabrenje roditelja i staratelja.
- Stvaranje okolišnih i klimatskih organizacija ili klubova koje vode mladi.

Na ovom primjeru možemo vidjeti da je uključenost roditelja i škole ključna za stvaranje pozitivnog okruženja i povećanje uključenosti mladih u pitanja i rješenja vezanih uz zaštitu okoliša i klime, te samim time i njihove budućnosti. Isto tako, trebamo imati na umu da je klimatska anksioznost (zabrinutost, tjeskoba ili strah za budućnost Zemlje) stvaran i sve češći strah. Zato je bitno djecu na vrijeme obrazovati o mogućim rješenjima i prilagodba- ma na klimatsku krizu kako im ne bismo samo usadili strah od budućnosti, već i potaknuli želju za stvaranjem novih navika.

Dječja prava i okoliš: Put prema zdravoj budućnosti

S obzirom na to da živimo u vrijeme klimatske krize čijim posljedicama svakodnevno svjedočimo, postavlja se pitanje u kojoj mjeri to predstavlja neposrednu opasnost budućim generacijama, odnosno prijetnju dječjim pravima i interesima. Iznimno je bitno poticati države, ali i donositelje odluka poput Vijeća Europe i Europske komisije, da poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi se prava djece i njihovo sudjelovanje osiguralo, primjerice u donošenju nacionalnih i međunarodnih strategija prilagodbe klimatskim promjenama. To je način kojim, između ostalog, djeci možemo osigurati zdravu budućnost, kao i obrazovati djecu, mlade (ali i odrasle) o ljudskim pravima, uključujući ona povezana s okolišem.

Koliko je važno djecu uključiti u odlučivanje u pitanjima okoliša, potvrđuje i činjenica da je u svibnju 2023. godine Odbor Ujedinjenih naroda za prava djeteta usvojio svoj Opći komentar br. 26 o dječjim pravima i okolišu, s posebnim naglaskom na klimatske promjene. Ovaj komentar Odbor je donio prepoznajući potrebu hitnog rješavanja štetnih učinaka degradacije okoliša na uživanje prava djece. Odbor u komentaru ističe važnost promicanja holističkog razumijevanja dječjih prava koja se odnose na zaštitu okoliša, naglašava obveze država prema Konvenciji te daje autoritativne smjernice o zakonodavnim, administrativnim i drugim odgovarajućim mjerama za rješavanje okolišnih oštećenja, s posebnim naglaskom na klimatske promjene.

Postoji i verzija dokumenta koja je prilagođena djeci.

<https://childrightsenvironment.org/wp-content/uploads/2023/09/Child-Friendly-Version-English-Final.pdf>

Zašto smatrate da je sudjelovanje djece u okolišnim i klimatskim pitanjima korisno:

'Bitno je djecu uključiti u odlučivanje o takvim pitanjima jer se radi o njihovoj budućnosti. Ako se rano zainteresiraju za ta pitanja, veća je vjerojatnost da će im to biti bitno i poslije u odrasloj dobi.'

'Starija djeca trebaju imati više slobode u pristupu relevantnim informacijama vezanim za klimu i okoliš posebno jer sve što se događa direktno utječe na njihovu budućnost i kvalitetu njihovih života.'

'Smatram da je djelomično korisno jer na djeci ostaje svijet, ali ne vjerujem da bi mogli donositi informirane odluke (s obzirom na to da većina odraslih zna malo ili nimalo o klimi).'

'Korisno je ako su djeca informirana i ako im sudjelovanje omogući razumijevanje onoga što se događa te ako im pomogne da se lakše nose s uznemirenošću ili drugim emocijama koje se jave.'

'Planet ostaje mladima, stoga je ključno da mladi imaju mogućnost sudjelovati u odlukama koje ih se tiču, ali i da rano usvoje pozitivne navike vezane uz klimatske promjene, njihovo ublažavanje i prilagodbu.'

'Djeca i mladi često imaju inovativne ideje kako poboljšati zaštitu okoliša i smanjiti utjecaj na klimu. Njima ostaje ovaj planet pa je bitno da se čuje njihov glas kod tih pitanja.'

'Djeca i mladi će snositi posljedice klimatskih promjena duže nego starije generacije.'

'Zato što će sve poduzete aktivnosti i akcije izravno utjecati na njihovu budućnost.'

'Djeca su budući odrasli. Odgojem i obrazovanjem o okolišnim i klimatskim pitanjima postat će odrasli koji će promišljati o navedenom.'

'Zato što će oni vrlo brzo postati svjesni što te klimatske promjene sve čine i treba im to ubaciti u svijest što je prije moguće.'

'Korisno je u smislu da ih odgajamo u smjeru sveobuhvatne i buduće zaštite okoliša, Međutim, na djecu se ne bi smio staviti teret promjena.'

'Djeca su najranjivija skupina. Njihov opstanak vjerojatno ovisi o akcijama koje će se sada i u neposrednoj budućnosti organizirati i provoditi. Djeca o tome trebaju učiti u procesu školovanja i biti osposobljena da se zauzmu za svoj opstanak.'

'Djeca stječu informacije o negativnim utjecajima na okoliš i uzrocima klimatskih promjena od rane dobi te kasnije mogu donositi informirane odluke i zalagati se za prava na čisti okoliš, pravednu tranziciju kod ublažavanja klimatskih promjena, biti aktivni u izražavanju stavova i tražiti akcije od vlasti.'

'Djeca će najviše osjetiti utjecaje klimatskih promjena, ona imaju kreativni pristup problemu i inovativna rješenja, često ne gledaju na moguće probleme kao odrasle osobe i ključni su akteri u radikalnom zmišljanju klimatskih rješenja. Klimatska kriza već nas zahvaća i ključno je djeci na razumljiv način objasniti uzroke ove krize.'

'Djeca su uglavnom motivirana pristupiti temama koje ih neposredno zanimaju. Nadalje, stavovi djece izrazito su pristrani i oblikovani informacijama koje dobivaju od starijih ili (ovisno o dobi) iz medija. Zbog ograničenog iskustva djeca često nemaju razvijeno kritičko mišljenje. Također, često im se uskraćuje pristup nekim informacijama kako bi se smanjio stres i održalo pozitivno okruženje za njihov psiho-socijalni razvoj, bez smetnji.'

'Aktivno uključivanje mladih i djece jedini je pravi način odgajanja za budućnost, pružanje informacija i edukacija stvorit će ljude koji su odgovorni i donose prave odluke.'

'Djeca su u zadnjem desetljeću iznijela čitav niz temeljnih pitanja vezanih uz klimatske promjene i potpuno promijenila globalni klimatski pokret. Oni pokazuju duboko razumijevanje problematike i vrlo su jasni u svojim zahtjevima.'

'Djeca trebaju razumjeti svijet oko sebe. Treba im pružiti sve važne informacije o životu i poticati kritičko mišljenje o svakoj temi. Ako imaju neka prava/dužnosti, s njima trebaju biti upoznati, kao i s načinom njihovog ostvarivanja. Osim toga, u odnosu na odrasle, djeca će lakše i brže usvojiti ponašanja kojima štitiemo okoliš i klimu. Na mladima svijet ostaje.'

'Prvenstveno mislim da je edukacija djece o okolišnim i klimatskim pitanjima korisna. Sudjelovanje na razini odluka i slično, nije praktično. Pitanje je malo dvosmisleno koncipirano. Djeca ne bi trebala nositi teret tako teških tema i odluka, ali igrom i zabavom mogu učiti o tim temama.'

'To su pitanja njihove budućnosti i života. Također, važno je da budu aktivni i odgovorni građani, da pridonose i sudjeluju u životu zajednice, pa tako i političkim i okolišnim pitanjima.'

'Vodeći se izrekom da na mladima svijet ostaje, važno je uzeti u obzir da je potrebno prepustiti im svijet koji ima kakve-takve šanse da opstane, a ne totalni kaos. Stoga je važno da već u mlađoj dobi sudjeluju u kreiranju sustava koji će jednog dana preuzeti.'